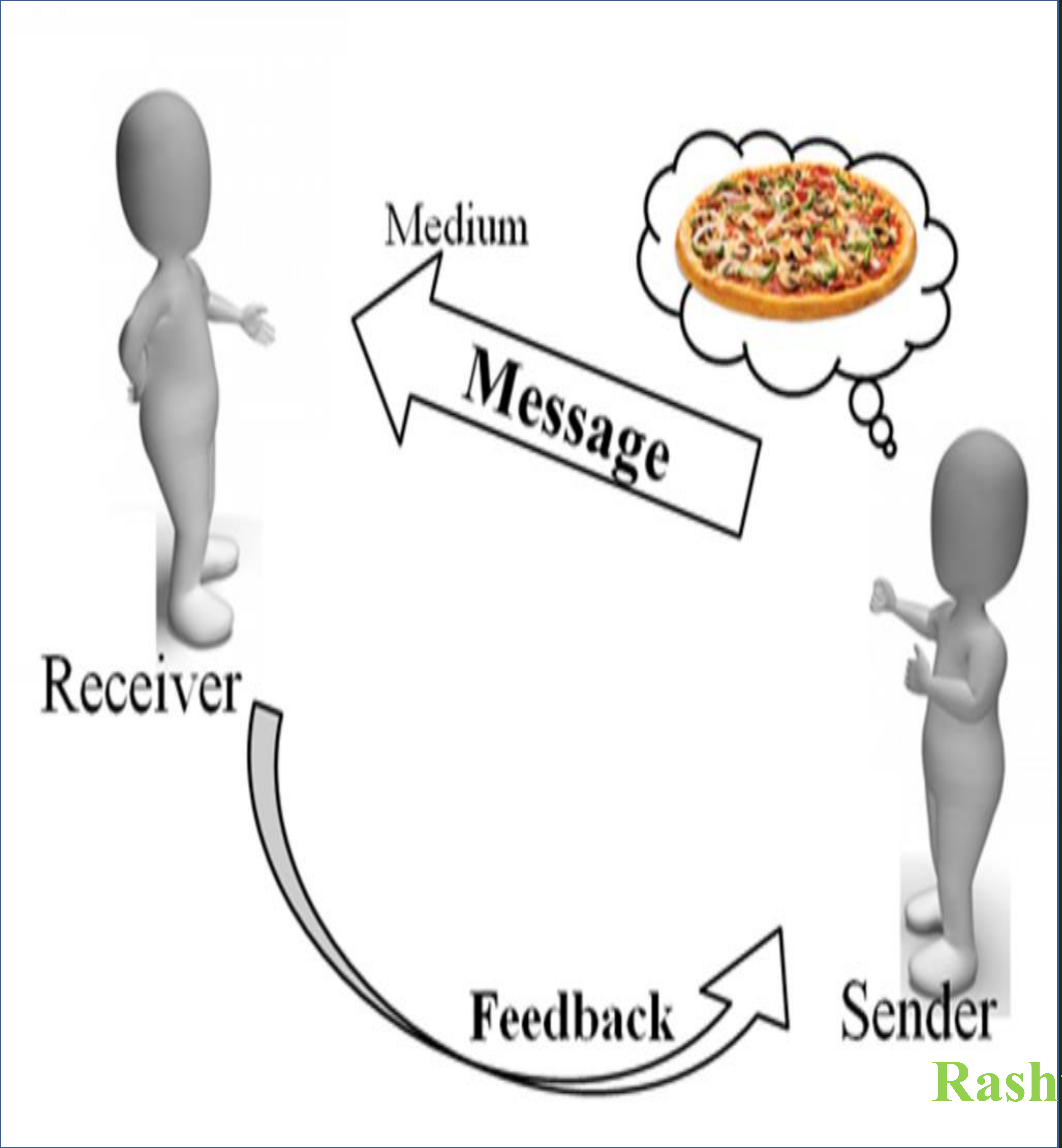

Communication

सम्प्रेषणम्

Dr. Kumar Bagewadimath
Assistant Professor
Education Department
Rashtriya Samskrit Vidyapeetha Tirupati

व्युत्पत्तिः -

Communication :

Latin → Communis → Communication

Communis = Common = सामान्यम्

Comminicare = Share

सामन्यतया विषयाणां विनिमयः एव सम्प्रेषणम् ।

Communication :

सम्प्रत्ययः - (सम्प्रेषणम्)

द्वयोः अथवा अनेकेषां मध्ये जायमाना भावनानां विचाराणां सूचनानां ज्ञानस्य वा अर्थवत् आदानप्रदानात्मिका प्रक्रिया एव सम्प्रेषणम् ।

शाब्दिकानाम् अशाब्दिकानां वा सन्देशानां सूचनानां वा परस्परम् आदानप्रदानात्मिका प्रक्रिया एव सम्प्रेषणम् ।

Communication Process:
(सम्प्रेषणप्रक्रिया)

Sender (प्रेषकः)

Formulates(सूत्रकरणम्)

Encoding (कूटकम्)

Transmits (प्रदानम्)

Message (सन्देशः)

Medium (माध्यमम्)

Decoding (कूटवारणम्)

Receiver (ग्राहकः)

Formulates(सूत्रकरणम्)

Encoding (कूटकम्)

Response (प्रतिक्रिया)

Transmits (प्रदानम्)

Message (सन्देशः)

Medium (माध्यमम्)

Feedback (प्रतिपुष्टिः)

Communication Components: (सम्प्रेषणघटकाः)

- **Context (सन्दर्भः)**

सम्प्रेषणं सन्दर्भानुगुणं समाजानुगुणं शारीरिक - मानसिकपरिस्थित्यनुगुणं कालानुगुणं संस्कृत्यनुगुणं च भवति ।

- **Sender / Decoder (प्रेषकः / कूटनिर्माता)**

सन्देशस्य प्रेषकः/ कूटनिर्माता सामन्यतया काचित् व्यक्तिः एव भवति । सा व्यक्तिः सन्देशं शाब्दिकरूपेण, अशाब्दिकरूपेण, सङ्केतरूपेण, चिह्नादिभिः रूपैः प्रेषयितुं शक्नोति ।

➢ Massage (सन्देशः)

सन्देशः प्रेषकाधीनं भवति। किन्तु सम्प्रेषणसन्दर्भे विषयस्य पूर्णज्ञानं भवेत्, सन्देशः स्पष्टः भवेत् च।

➢ Encoding (Communication Symbol) (कूटचिह्नानि)

सम्प्रेषणप्रक्रियायां विद्यमानं विषयवस्तु चिह्नरूपेण निर्माणमेव कूटनिर्मितिः (Encoding) इत्युच्यते। अमूर्तस्य विषयस्य सम्प्रसारणार्थं चिह्नानि अनिवार्याणि भवन्ति।

➢ Medium (माध्यमम्)

सम्प्रेषणप्रक्रियां निर्वर्तयितुं किञ्चन माध्यमम् अपेक्षते। तत्र लिखितमाध्यमं, शाब्दिकं, अशाब्दिकं वा भवितुमर्हति।

➢ Receiver/Decoder (ग्राहकः/ कूटनिवारकः)

यम् उद्दिश्य सन्देशः प्रेषितः भवति सः ग्राहकः। सम्प्रेषणस्य अवगमनाय प्रतिस्पन्दाय तस्मिन् अपि कतिचन गुणाः भवेयुः। यथा - ज्ञानम्...।

➢ Decoding (कूटनिवारणम्)

यत् पूर्वं चिह्नेषु कृतं कूटकसन्देशं सरलभाषया, सुलभतया अवगमनार्थं क्रियमाणा प्रक्रिया एव **Decoding.** ग्राहकः तानि कूटचिह्नानि परिवर्त्य अवगमनयोग्यनि करोति।

➢ Feedback (प्रतिपुष्टिः)

प्रतिपुष्टिः सम्प्रेषणस्य प्रमुखम् अङ्गं भवति। विषयः ज्ञातः उत न इति अनेन एव ज्ञायते। तत्र शाब्दिकम्, हास्यम्, अभिनयादिकं भवितुमर्हति।

Types of Communication Components: (सम्प्रेषणप्रकाराः)

धन्यवादः

Dr. Kumar Bagewadimath
Assistant Professor
Education Department
Rashtriya Samskrit Vidyapeetha Tirupati